

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2013

Lada Karnethová

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Pojetí světa Mikuláše Kusánského

Lada Karnethová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Pojetí světa Mikuláše Kusánského

Lada Karnethová

Vedoucí práce:

PhDr. Radim Kočandrle Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah

Úvod.....	5
1. Život a dílo Mikuláše Kusánského.....	7
2. Na počátku bylo slovo - <i>In principio erat verbum</i>	10
3. Vědění o nevědění I - <i>De docta ignorantia I</i>	13
4. Vědění o nevědění II - <i>De docta ignorantia II</i>	18
4. 1. Univerzum.....	21
4. 2. Pohyb.....	22
4. 3. Země vznešená hvězda (<i>stella nobilis</i>).....	24
4. 4. Neohraničené universum.....	28
4. 5. O možnosti či látce universa.....	30
4. 6. Quadrivium a uspořádání světa.....	32
5. O ne-jiném – <i>De non-aliud</i>	35
Závěr.....	37
Seznam literatury.....	39

Úvod

Tato bakalářské práce se vztahuje k myšlení a filosofii německého kardinála Mikuláše Kusánského. Konkrétním cílem této práce je popis vztahu mezi Bohem s univerzem, tak jak ho ve své filosofii vykládal Mikuláš Kusánský.

Mikuláš Kusánský byl jednou z vůdčích osobností 15. století (1401-1464), filosofem zaměřeným nejen na teologii, vynikajícím matematikem, astronomem, ale rovněž i vědcem. Kusánský byl také biskupem, šlechticem, diplomatem, papežovým velvyslancem, zpovědníkem a v neposlední řadě i spisovatelem.¹ Tato osobnost, žila na počátku 15. století v době, kdy scholastická nauka přestávala být na poli poznání dostačující a začínala uvolňovat místo nejen racionálnímu myšlení, ale i mysticismu, aristotelismu a platonismu, směrům a filosofii typickým pro období renesance. Sám kardinál Kusánský svými úvahami o vesmíru, Bohu a člověku napomohl k překonání tradičního obrazu univerza a postavení člověka v něm, a ačkoli neměl přímé žáky a ani nevytvořil žádnou ucelenou filosofickou koncepci, jeho myšlenky se staly inspirací pro další filosofy a myslitele. V renesanci jimi byli např. Mikuláš Koperník či Giordano Bruno. Ke Kusánovu „znovuobjevení“ došlo až ve 20. století, kdy jeho úvahy ocenil představitel existencialismu Karl Jaspers a Heinrich Rombach, podle kterého Kusánský vytvořil základy pro vznik exaktních matematických přírodních věd a založil nový typ ontologie.²

První kapitola práce shrne Kusánův život, dílo, myšlení a dobu, ve které jeho filosofie vznikla. Další kapitoly se budou vztahovat k výkladu Boha a univerza. První část práce se bude týkat problematiky pojmenování Boha. Další část bude věnována vysvětlení vztahu mezi Bohem a univerzem, který byl podle Kusánského založen na principu skloubenosti (*contractio*). Skloubenost spolu s teorií o splývání protikladů (*coincidecia oppositorum*), byly hlavními tématy jeho díla Učená nevědomost (*De docta ignorantia*). Skrze tyto teze Kusánský vykládal možnost poznání Boha, a také jeho vztah k univerzu. Bůh pro něj byl nekonečnem a jednotou, univerzum nekonečnem a jednotou skloubenou. Podle Kusánského mělo stvořené univerzum prostředkovat vztah mezi člověkem a Bohem.

¹ FLASH, Kurt. *Nicolas Cusanus*. The Sixteen Century Journal, Spring, 200), Vol. 33, No. 1, pp, 214-215.

² FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*, Praha : Vyšehrad, 2001, s. 23-25.

Při práci bude využito jak primární, tak i sekundární literatury, přičemž hlavním zdrojem informací budou knihy a materiály, které publikoval Pavel Floss, nejznámější český kusánolog. V závěru práce budou shrnuty Kusánovy myšlenky, týkající se tohoto tématu.

1. Život a dílo Mikuláše Kusánského

Mikuláš Kusánský se narodil jako Mikuláš Chrypffs, a to v roce 1401 v porýnském městě Kues, podle kterého začal později používat právě jméno Kusánský. Rodina Chrypffsů byla rodinou loďářskou a Mikulášův otec měl o budoucnosti svého syna Mikuláše jasnou představu, Mikuláš měl převzít rodinný majetek a stát se též loďářem, ale záměr Chrypffse staršího, předat rodinnou firmu Mikulášovi, nevyšel. Studium, to byl směr, kterým se mladý Kusánus rozhodl jít, a bylo to také právě studium, kvůli němuž Mikuláš ve svých dvanácti letech definitivně odešel z domova.³

Kusánovo vzdělání začalo v nizozemském Deventeru na škole Bratří společného života, kde se seznámil s „podněty dobového sociálně duchovního hnutí, které bylo podníceno v Čechách, tzv. *devotio moderna (nová zbožnost)*“⁴, poté se zapsal na univerzitu v Heidelbergu, kde však studoval jen krátce. Z Heidelbergu odešel studovat práva na univerzitu v Padově. Právě tato univerzita byla počátkem 15. století jedním z center evropské vzdělanosti. Na padovské univerzitě se Kusánus věnoval nejen právům, ale i filosofii, teologii a přírodním vědám, setkal se zde například s matematikem a geografem Toscanellim nebo s kardinálem Cesarinim, který jako papežský legát organizoval křížové výpravy proti husitům.⁵

Přestože měl vystudovaná práva, věnoval se Kusánský církevní kariéře, kterou započal v ženském klášteře v Oberweselu jako duchovní, působil na faře v Altrichu, na dómském úřadě v Trevíru a jeho církevní kariéra začala nabírat na obrátkách poté, co se stal děkanem kostela svatého Floriána v Koblenzi. Mikuláš se v Kolíně blíže seznamuje s učením mistra Eckharta a pod vedením Heimerika van den Velda poznává novoplatónskou tradici, hlavně Pseudodionýsia a Raymunda Lulla. Jako sekretář kardinála Orsiniho se spolu s Cesarinim, zúčastnil dialogu s husity, probíhajícím na basilejském koncilu. Již v papežových službách podnikl Kusánus cestu do Cařihradu. V rámci této cesty navštívil Byzanci, kde studoval díla východokřesťanských teologů a

³ FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*, c.d., s. 15-16.

⁴ Tamtéž, s. 16.

⁵ Tamtéž, s. 17.

filosofů, a touto cestou se seznámil s tradiční východní církví a východní křesťanskou teologií.⁶

Roku 1437 Kusánský ukončil svoji činnost na basilejském koncilu a pokračoval ve své diplomatické dráze, jeho cílem bylo dosažení smíru vzájemně zneprátelených stran, tedy: koncilu a kurie, východní a západní církve, císaře a Říma. V roce 1438 se účastnil koncilu ve Ferrare a následně pak o rok později koncilu ve Florencii, na kterém se projednávala pomoc východní církvi v boji proti Turkům. Tam se seznámil s byzantským novoplatonikem Gemisthem Plethonem, který vedl byzantskou delegaci na sněmu, a s jeho žákem kardinálem Bessarionem.⁷

Kusánský byl za své diplomatické zásluhy povýšen na kardinála (1448). Po svém návratu do Říma chtěl spolu s papežem Mikulášem V. pozvednout Řím na metropoli, která je tou dobou nejen duchovním, ale i mocenským centrem celého západního křesťanského světa. Mikuláš Kusánský byl roku 1450 vysvěcen na biskupa brixenského a jeho novým úkolem byla reforma církve v Německu a Nizozemí. Byl tedy vyslán na novou misi a tomuto novému úkolu se věnoval s nasazením sobě vlastním „provádí inspekce, prosazuje reformy, slouží mše, mluví k lidu a naráží na rostoucí odpor církevních činitelů, kteří nenávidí spravedlivého soudce a prosazovatele mravní čistoty“⁸. Odpor k reformám, jež Kusánský zaváděl, byl tak velký, že se ho dokonce pokusili zavraždit. Pokus o vraždu, při které mu podali k políbení otrávený kříž, však nevyšel a Mikuláš zemřel v Itálii ve městě Todi dne 2. srpna 1464 přirozenou smrtí.⁹

Kusánské filosofie byla ovlivněna *negativní teologií* Dionýsia Areopagity a charteskou školou. Jeho novátorská filosofie umožnila zcela nový pohled na univerzum, lidskou mysl a hlavně na Boha, pro kterého se Kusánský pokoušel najít vhodné označení. Kusánský pracoval s originálními myšlenkami a nebál se kritizovat dlouho přijímané teorie, např. pojetí čísel tak, jak byla vykládána v pythagorejské a

⁶ FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*, c.d., s. 18-20.

⁷ Tamtéž, s. 15-20.

⁸ Tamtéž, s. 21.

⁹ Tamtéž, s. 21.

platónské filosofii, či kritizoval novoplatónskou koncepci duše světa a hierarchický systém.¹⁰

Kusánus se po celý svůj život snažil o to, aby jeho filosofie a myšlenky dopomohly ke smíru a překonání sporů, a to nejen těch, které vedla církve. Snažil se nejen o překonání sporů mezi obecnou církví a husity, ale i o smír církve rozdělené na církve západní a východní. Jeho filosofii smíru a jednoty odrážela i jeho politická kariéra byl to politik, jež vždy upřednostňoval dialog před represí.¹¹

Škola florentského platonismu odkazovala k podobným myšlenkám a antropologickým tezím jaké představil již Kusánský. Podle Ernsta Cassirera to byl právě Kusánského spis *De coniecturis*, který ovlivnil a inspiroval Pica de la Mirandolu, k sepsání díla Řeč o důstojnosti člověka *Oratio de dignitate hominis*, která tvořila úvod Mirandolových *Conclusiones*. Řeč o důstojnosti člověka *Oratio de dignitate hominis*, je dnes považována za stěžejní dílo italského humanismu. Roku 1600 skončil na hranici Giordano Bruno, ten hovořil o Kusánovi jako „o božském“¹². Bruno byl popraven mimo jiné i za myšlenku o nekonečnosti univerza a světů v něm. Kusánské myšlenky prostupují mnoho Brunových tezí např. v kritice univerza, tak jak ho představovalo aristotelsko-ptolemaiovské pojetí, dále pak v učení o koincidenci opozit, v teorii o vědoucím nevědění a rovněž v tom, že Bruno viděl poznání jako pravdu, kterou se stále snažíme dosáhnout a postihnout, ale tato pravda nám stále uniká. Ve výčtu těch, již se nechali inspirovat dílem kardinála Kusánského, nemůžeme opominout Jana Amose Komenského, který uvedl, že jeho spisy četl a že ho „Mikulášovy myšlenky (z kontextu vyplývá, že šlo zvláště o výklady o koincidenci opozit) na něj hluboce zapůsobily a změnily jeho dosavadní způsob myšlení“¹³. Komenský byl v 17. století posledním z filosofů, který vyzdvihl hloubku Mikulášova učení, poté byl Kusánus zapomenut a byl „znovuobjeven“ až skrze dílo Brunovo ve století devatenáctém, a to prostřednictvím B. Clemense.¹⁴

¹⁰ FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*, c.d., s. 32-33.

¹¹ Tamtéž, s. 21.

¹² FLOSS, Pavel. *Vrchol zření v kontextu Kusánova myšlení*. In: *O vrcholu zření*. Praha : Vyšehrad, 2003, s. 102.

¹³ Tamtéž, s. 103.

¹⁴ Tamtéž, s. 100-106.

2. Na počátku bylo slovo - *In principio erat verbum*

Kázání *In principio erat verbum* spadá do Mikulášovy rané tvorby a bylo pravděpodobně proneseno roku 1430. Kusánský v něm poprvé prezentoval filosofické teze, kterými se pak zabýval po zbytek svého života.¹⁵

Kusánský patřil ke směru christianizovaného (novo)platonismu, kde vycházel z Proklových komentářů k Platonovým dialogům *Parmenidés* a *Timaios*¹⁶. Celý život se snažil najít správný výraz pro Boha, s čímž souvisí i jeho úvaha o tom, že ačkoliv různé národy mají pro svého Boha různá pojmenování, vždy se všem jedná o stejnou entitu, jen nazvanou jinými jmény.¹⁷

Při výkladu Kusánova Boha a univerza, musíme začít u jeho spisu *In principio erat verbum*, ve kterém je Bůh označen jako nejvyšší dobro, které nelze s ničím srovnávat „Proto je Bůh jediný a také nejjednodušší“¹⁸, Bůh je podle Kusána nejvyšším dobrem. Bůh jako nejvyšší bytí stojí nad vším, jeho bytí je nejvyšší dokonalost, přičemž zároveň spočívá v jednoduchosti, existuje „jen jeden jednoduchý Bůh, mimo nějž není nic nejvyšší a nekonečné“¹⁹, z čehož vyplývá, že nekonečný je pouze Bůh. Mikuláš se zamýšlí nad mnoha pojmenováními pro Boha, kdy „Řekové mají pro jednoho Boha různá jména, např. „ischyros“ podle mohutnosti, „kyrios“ podle vlády, a ve vlastním smyslu se nazývá „theos“. Podobně se v latině od „theos“ odvozuje „deus“, tatarsky se říká „birtenger“, tj. „jeden Bůh“, německy „ein got“, tj. „eine gut“. Ve slovanských jazycích je „boeg“, v Turecku a u saracénů „olla uhacber“, tj. „spravedlivý a veliký“, chaldejsky a indicky „Esti abhir“, tj. „stvořitel všehomíra“.²⁰ Bůh má podle Kusánského mnoho jmen a pojmenování, jednotlivé národy ho nazývají různě, ale vždy se jedná o jediného Boha, čímž Mikuláš poukazuje nato, že pojmenování jsou sice různá, všem však jde o stejné jediné nejvyšší bytí - Boha, který je všem společný.²¹

¹⁵ FLOSS, Pavel. *Vrchol zření v kontextu Kusánova myšlení*. In: *O vrcholu zření*, c.d., s. 83-84.

¹⁶ NOVÁK, Aleš, PIPPICH, Jan, ZAJÍC, Václav. *SÍLA SVĚTA Kapitoly k pojetí vztahu mezi Mikulášem Kusánským a G.W.F. Hegelem*, Praha : Togga, 2009, s. 24-25.

¹⁷ *In principio erat verbum* I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 110-113.).

¹⁸ *In principio erat verbum* I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 110.)

¹⁹ *In principio erat verbum* I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 111.)

²⁰ *In principio erat verbum* I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 112.)

²¹ *In principio erat verbum* I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 110-113.)

Kusánský ve své snaze o správné pojmenování Boha poukázal na pojem „logos“, který má v řečtině mnoho významů např. „příběh, slovo, věta, řeč, promluva, kniha, řád, úměrnost, rozum“²². Výraz „logos“ je spojen s učením Herakleita z Efezu, u kterého má tento pojem zásadní význam. Herakleitos chápal „logos“ jako termín s mnoha významy. „Logos“ je u Herakleita řeč, učení i slovo, ale zároveň i světový rozum, který vše ovládá a vším proniká. „Logos“ je pro Herakleita jedno, které je jednotou protikladů. „Logos“ je zároveň svárem i harmonií, význam logu se u Herakleita mění v závislosti na kontextu. „Ačkoliv je řeč společná, žijí běžní lidé tak, jako kdyby měli své vlastní vědomí.“ (Zlomek B 2 Kahn III) V tomto zlomku je „logos“ míněn jako povinnost, tu by měli všichni následovat, ale jsou tací, kteří se této povinnosti vyhýbají. V dalším zlomku je cestou míněna cesta jako prostředek, díky němuž můžeme dojít k „logu“. „Cesta nahoru-dolů, jedna a táž.“ (Zlomek B 60 Kahn CIII)²³

V evangelium stojí „Na počátku bylo Slovo“²⁴, a toto Slovo je podle Kusána Synem. „ V řečtině se praví „en arché én logos“.“²⁵, jedná se tedy o něco, co nemůžeme pochopit skrze smysly, nýbrž prostřednictvím rozumu. Bůh Syn byl Slovem, které zplodil Bůh Otec tím, že toto Slovo jednou vyřkl, „Bůh totiž, co jednou vyřkne, víckrát neopakuje.“²⁶ Kusánský poukazuje nato, že v řečtině se používá výraz „logos“, což je podle něj vhodnější pojmenování než náš výraz „slovo“ či „řeč“, protože výraz logos v sobě obsahuje rozum, stejně tak jako sám Bůh, který je zároveň Božím hlasem i moudrostí. Svatou Trojici tvoří Bůh Otec, Bůh Syn a Duch svatý, tři osoby tvoří jediného Boha všemohoucího, přičemž Bůh otec přenáší svou dokonalost na svého syna, který je jeho dokonalou součástí, „Bůh byl Slovo“²⁷. V Synu tedy není nic menšího než v Otci, protože platí, „Bůh z Boha, světlo ze světla“²⁸. Kusánský odkazuje k Hermu Trismegistovi, který o Božím synu hovoří jako o

²² Kratochvíl, Zdeněk. *Herakleitos*. Dostupné online: <http://www.fysis.cz/Herakleitos/index.htm>

²³ Kratochvíl, Zdeněk. *Herakleitos*. Dostupné online: <http://www.fysis.cz/Herakleitos/index.htm>

²⁴ *In principio erat verbum* I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 113.)

²⁵ *In principio erat verbum* I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 113.)

²⁶ *In principio erat verbum* I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 113.)

²⁷ *In principio erat verbum* I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 114.)

²⁸ *In principio erat verbum* I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 114.)

„nevyhovitelném“²⁹, a to v tom smyslu, že lidská řeč není sto jeho obsah vůbec popsat, Kusánský dále cituje Zénóna, podle kterého je „*logos*“ či slovo „pořadatelem přírody a tvůrcem všehomíra“³⁰. To jak Bůh tvořil, vysvětluje Lincolniensis ve spisu *O První formě*, jehož Kusánsus následně zmiňuje, máme si Boha představit jako „nejvyššího umělce“³¹, který, protože je všemohoucí, vystaví svět podle své vůle bez jakékoliv pomoci, a takto stvořený svět, který vzešel z Božího bytí, umístí do bytí časného, tedy vše co Bůh stvořil, vyplynulo z jeho Boží podstaty.³² Vzhledem k tomu, že Bůh je Trojjediný, a tedy ho tvoří tři osoby, došlo k trojímu stvoření, kterým bylo stvoření pouze duchovní, skrze které došlo ke stvoření andělů a inteligence. Stvoření druhé je pouze tělesné a týká se věcí, které mají povahu vegetativní a senzitivní, a proto se tělesné stvoření týká i živelů. Třetím smíšeným stvořením je člověk, protože člověk se nachází mezi duchovní a tělesnou úrovní bytí.³³

V Kusánského metafyzickém pojetí Boha je „trojiční bůh/*deus* identický se striktně monistickým počátkem/*principium* v novoplatónském významu Jedna/*unum* (řec. *to hen*)“³⁴

²⁹ *In principio erat verbum* I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 115.)

³⁰ *In principio erat verbum* I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 115.)

³¹ *In principio erat verbum* I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 116.)

³² *In principio erat verbum* I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 116.)

³³ *In principio erat verbum* I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 116.)

³⁴ NOVÁK, Aleš, PIPPICH, Jan, ZAJÍC, Václav. *SÍLA SVĚTA Kapitoly k pojetí vztahu mezi Mikulášem Kusánským a G.W.F. Hegelem*, c.d., s. 23.

3. Vědění o nevědění I (*De docta ignorantia I*)

Sám Kusánský uvádí, že ke zpracování svého prvního velkého filosofického díla Vědění o nevědění (*De docta ignorantia*), ho vedlo náhlé Boží vnuknutí, ke kterému došlo na lodi v době, kdy se vracel ze své nábožensko-politické cesty z Cařihradu. Byla to neohraničenost moře, která obrací lidské myšlení k přemítání nad nekonečnem a právě v této chvíli začal Mikuláš Kusánský uvažovat nad shodou „protiv všech konečných věcí v jejich nekonečném Základu“³⁵. Bůh se pro něj stal nekonečným základem veškeré jednoty.³⁶

Mikulášovy filosofické myšlenky prošly během jeho života vývojem, vždy však zůstal věrný triadickému výkladu světa a své filosofii, kterou nazval vědění o nevědění – „*docta ignorantia*“. Kusánolog Karel Bormann popsal termín „*docta ignorantia*“, jako „vhled/názor, že není možné dosáhnout pravdy“³⁷. Pokud chceme dosáhnout vědění, musíme použít jako prostředek matematiku a její symboliku čísel. Právě využití matematiky a geometrie činí z Kusánského novověkého autora, protože „mezi charakteristiky novověkosti novověké metafyziky počítáme její mathématický (od řeckého to mathéma – to, co je naučitelné) charakter“^{38 39}.

Jan Patočka, který překládal Kusánův spis *De docta ignorantia*, vysvětlil termín „*docta ignorantia*“ takto: „Základním termínem v tomto názvu je *ignorantia*: všechny způsoby našeho přímého vědění o věcech – ať pomocí smyslů, rozumu, intelektu – jsou nevědění o tom, co je absolutní, to, co je naprosto. Když začneme chápat, že naše běžné vědění je vlastně nevědění o tom, co je naprosto, že každé vědění je podstatně překonatelné, začne nám vysvítat, že klíčem k naprostému vědění musí být opak, tzn. nevědění – a tím se blížíme k pochopení principu *docta ignorantia*, který překládáme: vědění o nevědění, vědoucí nevědění. Naprosté vědění nemůžeme dosáhnout jinak než symbolicky. Základem této symboliky jsou Kusánovy symboly matematické“.⁴⁰

³⁵ FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*, c.d., s. 33.

³⁶ Tamtéž, s. 33.

³⁷ NOVÁK, Aleš, PIPPICH, Jan, ZAJÍC, Václav. *SÍLA SVĚTA Kapitoly k pojetí vztahu mezi Mikulášem Kusánským a G.W.F. Hegelem*, c.d., s. 26.

³⁸ Tamtéž, s. 27.

³⁹ Tamtéž, s. 26-27.

⁴⁰ *De docta ignorantia I*, I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. s. 123.)

Kusánova kontakční nauka se odvíjí od snahy vypořádat se s nominalismem, dominantním filosofickým směrem 14. století. Jak píše Floss ve své studii, Bůh představuje ve 14. století absolutní, neomezenou a nepochopitelnou moc, mezi Bohem a lidmi existuje nepřekonatelná propast. Ve vrcholné scholastice byla provedena syntéza filosofie a teologie, rozumu a víry, náboženství a politiky, toto vše nominalismus odmítl a znovu oddělil.⁴¹

Podle Kurta Flashe se ke Kusánskému vztahuje hlavně myšlenka o jednotě protikladů - *coincidentia oppositorum*, která protíná celé jeho dílo, a je stěžejní ideou celé jeho filosofie. *Coincidentia oppositorum* je, jak již bylo řečeno, jednotou protikladů, tedy zdánlivě protikladných věcí a pojmů. *Coincidentia oppositorum* je koncept, jenž nám umožňuje pojmenovat zásadní epistemologické problémy.⁴²

Učená nevědomost – *de docta ignorantia* je pro něj východiskem při řešení filosofického problému Boha a teorie o splývání protikladů - *coincidentia oppositorum* mu zároveň slouží jako teze, skrze kterou lze dojít k objasnění univerza⁴³. Principem splývání protikladů - *coincidentia oppositorum* je odstranění protikladů v nekonečnu, v Kusánského případě je tímto nekonečnem neurčitelný Bůh. Jednotlivé věci jsou určité a mají svůj vymezený protiklad, jen Bůh splňuje podmínku neurčitelnosti, a může tedy být jednotou protikladů (*coincidentia oppositorum*) a jen skrze jednotu protikladů (*coincidentia oppositorum*) je Bůh jednotou (*unitas*). Bůh se nám jeví jako „skrytá rovina všeho jsoucího“⁴⁴. Z této jednoty (*unitas*) se pak skrze protiklady vydělují jednotlivé věci.⁴⁵ Tím, že v Kusánského myšlení zaujala jednota protikladů (*coincidentia oppositorum*) klíčovou roli, zasadil podle Eca, Kusánský „scholastickému myšlení smrtelnou ránu“⁴⁶. Konkrétní projev jednoty protikladů vidí Eco v Kusánově teorii o kružnici, která je ve své maximální velikosti zároveň přímkou. Zde se podle Eca poprvé objevuje myšlenka o nekonečnosti světa, jenž má střed všude a obvod nikde, protože jeho středem i obvodem je Bůh, který je zároveň

⁴¹ FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*, c.d., s. 34.

⁴² FLASH, Kurt. *Nicolas Cusanus. The Sixteen Century Journal*, Vol. 33, No. 1 (Spring, 2002), pp. 214-215

⁴³ Eco, Umberto. *Umění a krása ve středověké estetice*. Praha : Argo, 1998, s. 184-185.

⁴⁴ Kratochvíl, Zdeněk. *Filosofie mezi mýtem a vědou*, c.d., s. 406.

⁴⁵ Tamtéž, s. 406.

⁴⁶ Eco, Umberto. *Umění a krása ve středověké estetice*, c.d., s. 184.

všude a nikde.⁴⁷ Teorie o sjednocených protikladech byla známa již před Kusánem. Pracoval s ní Herakleitos z Efezu, jehož učení je založeno na tom, že vše je a současně není identické, veškeré dění se odvíjí od vševládnoucího ducha ohně, který se zapaluje a uhasíná zároveň, podle Herakleita vše spočívá v jednotě protikladů, věčném sváru a boji, jenž je otcem všeho (*polemos pater pantón*).⁴⁸

Při poznávání Boha jsou pro Kusánského důležité termíny „maximum“ a „minimum“ ovšem ve významu, kdy je důležité oproštění se od kvantit ve smyslu „velké“ a „malé“. Maximum a minimum, to jsou v Kusánově pojetí termíny mimo naše chápání a „absolutně překračují veškerý pojmový význam“⁴⁹, Bůh je totiž maximum - „nad něž není nic většího“⁵⁰. Bůh jakožto „maximum“ splývá s „minimem“, a to se Kusánský pokouší, jak již bylo zmíněno, výše objasnit výkladem toho, že obvod kruhu, nekonečně velkého, je zároveň přímkou, protože je nekonečně málo zakřivený.⁵¹

Skrze čísla dochází Mikuláš k tomu, že „jednotka“ tvoří základ všeho, protože je obsažena ve všech číslech, je maximem, z čehož podle Kusána vyplývá, že pokud existuje jednotka, tvoří touto jednotkou sám Bůh, protože jen Bůh může být maximem. Bůh, který je počátkem všeho je Jedno přesahující vše a je vším, co je možné. Toto Jedno je začátkem všeho myslitelného a zároveň je věčné a neměnné. Jedno je názvem pro *cosi co* „nemá status jsoucna, jež však není ničím nicotným“⁵². Použijeme-li slovo „počátek“, jsme pravděpodobně nejbližší k vystihnutí Boha, tak jak ho popisuje Kusánský, který vidí Boha jako bytí, samo o sobě, ale nelze ho ztotožnit s žádným jsoucnem, Bůh je tudíž nevyjádřitelný v jakémkoliv smyslu. Jedno je to, co v sobě zahrnuje či zavínuje (lat. *complikare*) – vše – vše stejné, vše jiné, vše ne-jiné. Počáteční Jedno je hypostaze *jednoty, jedna* a *bytí*. „Ve věčnosti plodí Syna, *jsa* - nikoliv „*stává se*“ – tak „druhou“ hypostazí Syna, který je Otcovou rovností (lat. *aequalitas*). Zprostředkováváje sám sebe jakožto Otce – bytí (lat. *unitas*) sobě samému

⁴⁷ Eco, Umberto. *Umění a krása ve středověké estetice*, c.d., s. 183-184.

⁴⁸ BLECHA, Ivan, BRÁZDA, Radim, BŘEZINA, Jan a kol. *Filosofický slovník*, Olomouc : Studio Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 166.

⁴⁹ *De docta ignorantia*, IV. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. s. 128.)

⁵⁰ *In principio erat verbum* I. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 127.)

⁵¹ FLOSS, Pavel. *Vrchol zření v kontextu Kusánova myšlení*. In: *O vrcholu zření*, c.d., s. 86.

⁵² NOVÁK, Aleš, PIPPICH, Jan, ZAJÍC, Václav. *SÍLA SVĚTA Kapitoly k pojetí vztahu mezi Mikulášem Kusánským a G.W.F. Hegelem*, c.d., s. 31.

jakožto pojímajícímu intelektu – Synu (lat. *nexus*) třetí hypostaze Ducha svatého – lásky (lat. *amor*) a života (lat. *vita*), která je „sou-věčná“ a sou-podstatná s hypostazemi „předešlymi“. Bůh, jež je Jedním počátkem. Je v sobě zároveň trojiční jakožto reflexivní triáda hypostazí bytí – mysl – život (jednota – rovnost – spojení)⁵³.

Kusánský, který byl jako mnoho jiných filosofů výborným matematikem, své filosofické myšlenky často vykládal a dokazoval na matematických příkladech. Říkal, že matematické příklady jsou pro demonstraci filosofických úvah nejvhodnější. Řeč matematiky sice není zcela ideální, ale s její pomocí lze přiblížit člověka Bohu pomocí smysluplných analogií, „jejichž kognitivní nobilita je dána tím, že jsou aktivitami duše odvrácené od smyslů“⁵⁴. Ohledně využití matematiky odkazoval Kusánský k Augustinovi a Boëtiovi. O Aureliovi Augustinovi hovoří jako o platonikovi, jež sáhl po matematice jako pomůcce, když „prováděl zkoumání o kvantitě duše, její nesmrtnosti a jiných podobných nadmíru vznešených věcech“⁵⁵. Podle Kusána se křesťanskému Boëtiovi Augustinův matematický přístup zalíbil natolik, že stále opakoval, že mnohost a veličina jsou klíčem k veškerému poznání.⁵⁶ Boëtius říkal, že ten kdo nepěstuje matematiku, ničí veškerou filosofii. Tento Boëtiovův výrok je odkazem k biblické legitimizaci matematiky zaznamenané ve starozákonní *Knize moudrosti*, podle které Bůh stvořil vše v čísle, míře a váze. Křesťanská tradice se v tomto pojetí opírala hlavně o pythagoreismus, sám Boëtius přeložil učebnici matematiky od novopythagorejského autora Nikomacha z Gerasy. Boëtius byl ovlivněn christianizovaným novopythagoreismem, vykládajícím čísla symbolicky, což se projevilo i v jeho spise o číslech *De institutione arithmetica*. Čísla, jím vyložená v symbolické rovině dávala prostor k využití aritmetiky ve výkladech metafyzických i teologických. Geometrie pak našla využití při výkladu přírody s tím, že zvyšovala nároky na metodologii všech věd. Boëtiova aplikace matematiky při výkladu filosofie byla využita např. Mikulášem z Amiens. Ten se ještě před latinským překladem *Liber de causis* snažil o formální strukturu teologických traktátů po způsobu euklidovské

⁵³ FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. Život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika, c.d., s. 31-32.

⁵⁴ FLOSS, Pavel. *Poznámky ke statutu a roli matematické v Kusánově filosofii*. In: *ČÍSLO A JEHO SYMBOLIKA OD ANTIKY PO RENESANCI*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, s. 38.

⁵⁵ *De docta ignorantia* I,XI. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 137.)

⁵⁶ *De docta ignorantia* I,XI. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 137.)

geometrie. Z Boëtiova symbolického pojetí čísel vycházelo mnoho středověkých autorů a byl jím ovlivněn i Mikuláš Kusánský.⁵⁷

Kusánsus se matematikou zabýval opravdu hodně, jak o tom svědčí spis Soukromník o zkušenostech s vahami - *Idiota de staticis experimentis*. Jan Sokol shrnuje obsah tohoto spisu jako jasný pokus o popsání univerzální metody, využitelné skrze čísla a vážení ve všech oborech lidského poznání.⁵⁸ Na rozdíl od *Idiota de staticis experimentis* ve spise Vědění o nevědění *De docta ignorantia*, slouží matematika Kusánskému hlavně jako analogie s jediným Bohem.⁵⁹

Použitím matematických příkladů se Kusánský snažil popsat své pojetí maxima, Boha a jeho spojení s trojností. Hovoří o nekonečné kouli, maximu, jehož centrum „je rovno průměru a obvodu“⁶⁰, maximum bude všemi rozměry dohromady, mělo by tedy být chápáno jako „svrchovaně jednoduché a nedělitelné maximum“⁶¹, které je měrou všeho a toto maximum, tento Bůh, tvoří základ celého univerza, je v něm obsažen veškerý pohyb takovým způsobem, že tvoří klid a klid vytváří pohyb, stejně jako čas který je největší přítomností, a tím se stává věčností. Lze tedy říci, že Kusánský rozeznává „maxima“ tři. Bůh je prvním „absolutním maximem“. Univerzum je maximem druhým - vystupuje jako „maximum kontrahované“. Třetí „maximum“ spojuje obojí, absolutnost Boha jako prvního maxima a kontrahovanost univerza jako maxima druhého do maxima třetího, jímž je Boží Slovo, tedy Ježíš Kristus.⁶²

⁵⁷ FLOSS, Pavel. *Architekti křesťanského středověkého vědění*, s. 37-38. Dostupné online: <http://www.ivysehrad.cz/data/products/ukazka-textu-570.pdf>

⁵⁸ SOKOL, Jan. *Mikuláš Kusánský a objev měření*. In: ČÍSLO A JEHO SYMBOLIKA OD ANTIKY PO RENESANCI. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, s. 114-119

⁵⁹ FLOSS, Pavel. *Poznámky ke statutu a roli matematické v Kusánově filosofii*. In: ČÍSLO A JEHO SYMBOLIKA OD ANTIKY PO RENESANCI, c.d.,s. 37-41.

⁶⁰ *De docta ignorantia I,XXIII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo, c.d., s. 154.)*

⁶¹ *De docta ignorantia I,XXIII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo, c.d., s. 154.)*

⁶² FLOSS, Pavel. *Vrchol zření v kontextu Kusánova myšlení*. In: *O vrcholu zření, c.d., s. 85.*

4. Vědění o nevědění II - *De docta ignorantia II*

V druhé knize *De docta ignorantia II*, Kusánský aplikuje svoji učenou nevědomost nejen na poznávání Boha, ale i univerza a rozlišuje dva druhy bytí, bytí absolutní a bytí kontrahované. Boha vidí jako absolutní maximum, od kterého vše pochází a je příčinnou všeho. Bůh je „naprostá bytnost (*cost – quidditas*) světa a veškerenstva; veškerenstvo je však tato *cost* jako skloubená“⁶³.

Při výkladu Boha a univerza je pro Mikuláše Kusánského nejvýznamnějším termínem, „skloubenost“ (*kontrahovanost*). Vesmír je pro něj rozvinutím (*explicatio*) Boha, není to však rozvinutí absolutní, ale universum skloubeně nekonečné ve své mnohosti která je součástí rozvinutí Boha. Každá věc nebo člověk pochází z jednoho maxima, z něhož vystupuje⁶⁴. Bůh je absolutním maximem stojícím nad vším i nad veškerými protiklady, jež se v univerzu vyskytují, kontrahované bytí pak náleží univerzu (veškerenstvu) a jednotlivinám v něm obsaženým.⁶⁵

Kusánský byl ovlivněn novoplatonismem, jehož ontologický základ spočívá v tom, že existuje absolutní Jedno (Bůh), ze kterého prostřednictvím emanace vznikají různé úrovně jsoucího a tato jsoucná jsou řazena podle ontologické vyspělosti, kdy nejvyšší stupeň představuje jsoucnost s nejvyšší ontologickou dokonalostí.⁶⁶

Původní Plotinovou triádou je Jedno (*hen*), intelekt (*nús*), duše (*psýché*), kdy z božského Jedna nejprve emanuje rozumový duch (*nús*), duše (*psýché*) poté individuální duše a nakonec jako nejméně ontologicky dokonalá hmota (*hýlé*), tedy triáda vycházející z descendenčního uspořádání.⁶⁷

Mikuláš Kusánský pravděpodobně vycházel z Prokla a jeho vlastní triády, kterou představovaly tyto tři hypostaze: bytí (*to on*), život (*bios*) a rozum (*nús*)⁶⁸. Jak vyplývá z jeho spisu, tuto emanační formu nepřijal, což dokazuje jeho následující tvrzení „veškerenstvo je pouze skloubené maximum, maximum v této skloubenosti, jak vysvítá, že celé veškerenstvo vstoupilo v bytí jednoduchým vyzářením

⁶³ *De docta ignorantia II,IV. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo, c.d., s. 165.)*

⁶⁴ *De docta ignorantia II,IV. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo, c.d., s. 163 – 164.)*

⁶⁵ *De docta ignorantia II,IV. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo, c.d., s. 163 – 166.)*

⁶⁶ FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. Život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*, c.d., s. 42.

⁶⁷ Tamtéž, s. 42.

⁶⁸ Tamtéž, s. 41-42.

skloubeného maxima z maxima absolutního.“⁶⁹ V Kusánově pojetí universa neměly emanační vlny tak jak je chápal novoplatonismus místo, protože podle něj se Avicenna a další filosofové mýlili, když tvrdili, že emanace probíhala v tomto pořadí „napřed inteligence, potom vznešená duše, a posléze příroda“⁷⁰.⁷¹

Novoplatonismus, v jehož nauce se vždy jedná o emanaci jednotlivých hypostazí přičemž z Jedna, nejprve emanují složky od nejvyššího ontologického jsoucna po jsoucno ontologicky nejnižší. Jak již bylo řečeno, u Plotína to byl rozumový duch (*nús*), duše (*psýché*) poté individuální duše a nakonec jako nejméně ontologicky dokonalá hmota (*hýlé*). U Kusána se nic takového neděje, neboť u něj „nastupuje struktura nesčetných podob jediného univerza v nekonečném počtu jednotlivých jsoucen“⁷². Z toho plyne, že jednotlivá jsoucna nejsou emanací univerza, ale jsou samotným univerzem v kontrahované podobě. Jednotlivá jsoucna vznikla v Boží mysli zároveň s univerzem a z toho vyplývá, že Kusánskému nejde o žádné hierarchické uspořádání, ale o „funkčnost“ jsoucna a jeho skloubenost vůči ostatním jsoucnům i univerzu. Bůh je tedy skrze skloubenost přítomen ve všech věcech a všechny věci jsou zároveň přítomny v Bohu.⁷³

V druhé části *De docta ignorantia* při popisu Boha zmiňuje Mikuláš Anaxagorův výrok, že „všecko je ve všem a cokoli v čemkoliv“⁷⁴. Toto tvrzení patří do souvislosti s jeho chápáním Boha a světa, s teorií o skloubenosti všeho se vším, „V každém tvorů je totiž universum tento tvor sám; a tak každá věc přijímá všechny věci, aby v ní byly skloubeným způsobem jí samou, touto věcí. Ježto kterákoli věc nemůže být skutečně vším jsouc skloubená, kloubí se vším tak, aby byla výsledkem tohoto skloubení.“⁷⁵ Přičemž skutečnou věcí se pak stává „všecko bez mnohosti“⁷⁶ a Anaxagorovo tvrzení „všecko je ve všem“⁷⁷ znamená, že vše je obsaženo v Bohu a Bůh je obsažen ve všem. Kusánský na důkaz své teorie uvádí příklad, „že v tělese

⁶⁹ *De docta ignorantia* II,IV. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 165.)

⁷⁰ *De docta ignorantia* II,IV. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 165.)

⁷¹ *De docta ignorantia* II,IV. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 165.)

⁷² FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*, c.d., s. 43.

⁷³ Tamtéž, s. 44.

⁷⁴ *De docta ignorantia* II,V. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ *Život a dílo*, c.d., s. 166.)

⁷⁵ *De docta ignorantia* II,V. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ *Život a dílo*, c.d., s. 166.)

⁷⁶ *De docta ignorantia* II,V. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ *Život a dílo*, c.d., s. 166.)

⁷⁷ *De docta ignorantia* II,V. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ *Život a dílo*, c.d., s. 166.)

s jeho délkou, šířkou a hloubkou jsou svinutě obsaženy všechny geometrické obrazce, nemůže nikdo pochybovat⁷⁸. Kontrakce tedy není jen skloubením, ale je stejně tak i vztahováním se, protože všechno spočívá ve všem a nic nemůže být bez druhého. Kusánus se snaží vysvětlit svoji teorii o kontrakci na příkladu lidského těla a jeho navzájem propojených částí. Orgány lidského těla se také navzájem podporují a doplňují, proto fungují tím nejlepším způsobem, jaký vůbec může být. Vše je ve všem, jen pokud jsou jednotlivé části součástí celku, v tomto případě se jedná o celek, který tvoří člověka. Tímto způsobem je i celek skrze jakoukoli část v jakékoliv jiné části. Bůh je přítomen ve všech jsoucnech, každé jsoucno však má své vlastní bytí, protože Bůh je v něm přítomen pouze kontrahovaně.⁷⁹

Kusánus svojí teorií o kontrakci, která je založena na principu splývání protikladů, navázal na Anaxagorovo dílo *Peri fysis*, na jeho učení o existenci nekonečného množství semen věcí, kdy toto nekonečné množství semen obsahuje v určitém poměru každá jednotlivá věc. Anaxágoras vznik vysvětluje slučováním a zánik rozlučováním semen, přičemž celý tento proces řídí a uvádí do pohybu rozum (*nús*) který je však s vlastními semeny nesmíšený.⁸⁰ Bůh se tedy nemísí se svým stvořením, ale zůstává jednoduchý a nekontrahovaný, zatímco svět je kontrahované Božské bytí, v něm je vše prostřednictvím všeho obsaženo ve všem.⁸¹

⁷⁸ *De docta ignorantia II, V.* (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 167.)

⁷⁹ *De docta ignorantia II, V.* (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 166-168.)

⁸⁰ BLECHA, Ivan, BRÁZDA, Radim, BŘEZINA, Jan a kol. *Filosofický slovník*, c.d., s. 22-23.

⁸¹ *De docta ignorantia II, V.* (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 166-168.)

4. 1. Univerzum

Mikuláš Kusánský se zabýval nejen poznáním Boha, ale stejnou snahu vynaložil i na poznání univerza. Teorie, s nimiž přišel Kusánský již v 15. století, položily základ pro další objevy a poznání v oblasti zkoumání vesmíru. Jak již bylo zmíněno v úvodu, jeho myšlenky v budoucnu rozvíjel Koperník i Bruno. Jan Amos Komenský pracoval s jeho myšlenkami a ve svém „stěžejním díle *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica* vypracoval koncept „světů“, jež vycházejí z Boha a znovu se za aktivní lidské kooperace s Božím plánem k němu vrací. Ačkoliv Komenského koncepcí představuje jeden z vrcholů christianizace novoplatonismu, ve kterém je poslední ontologický „výstup“ z Boha, totiž hmotný svět (*mundus materialis*) vyložen jako počátek ascendenčního rozvoje přírody, pracuje Komenský ještě se schématem, které Kusánský opustil.“⁸² Na tomto místě je však třeba dodat, jak ve své studii o Kusánském píše Pavel Floss, že „ascendenční větve emanačního schématu byla ideovým základem prvních podob evolucionismu v 18. století“⁸³. Kusánský svou učenou nevědomostí dochází k tomu, že svět není ani nekonečný ani konečný ani věčný ani časný a právě tvrzení o „nekonečnosti světa“ bylo základem pro vznik nových paradigmat, v nichž se mohla rozvíjet kopernikánská astronomie a galileovská fyzika. Právě tyto dva obory přírodovědy přinesly později takové poznání, které se stalo prvopočátkem vědecko-technické civilizace.⁸⁴

⁸² FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*, c.d., s. 44.

⁸³ Tamtéž, s. 44.

⁸⁴ Tamtéž, s. 46.

4. 2. Pohyb

V období, kdy Mikuláš Kusánský žil, tedy na počátku 15. století vycházel výklad astronomie z Ptolemaiova díla o astronomii, vzniklého v první polovině 2. století n. l. a, dále z úvah Platónových a Aristotelových. V pojetí Platóna i Aristotela je svět hierarchicky a geocentricky uspořádán okolo Země, přičemž Země tvoří jeho nehybný střed. Kolem Země obíhá osm nebeských sfér, a na těchto sférách jsou unášena nebeská tělesa. Bohu je přisuzováno místo za poslední osmou sférou stálic, nejedná se však o místo ve smyslu lokace, protože to by popíralo nekonečnost Boha. Ačkoliv je Země středem vesmíru, tak v tradiční kosmologii, která je založena na teologických základech, stojí Země nejnižší, naopak nejvyšší, nejdokonalejší místo je přisuzováno nebesům a Slunci. Jedná se zde o jasné odlišení mezi vysokým a nízkým, noetickým a smyslovým, božským a světským.⁸⁵ Kusánský zpochybnil teorii o nehybnosti země svým pojetím klidu a pohybu. Přichází s tvrzením, že v univerzu není nic pevně dáno, jelikož univerzum nemá ani střed ani obvod, a tak v něm nemůže existovat naprostý klid. Tímto vystupuje proti tradiční Aristotelově nauce o nehybnosti středu světa a následnému důsledku hovořícím o tom, že cokoliv, co stojí mimo tento střed, se musí hýbat, z čehož podle něj vyplývá to, že pokud takovýto střed nemůžeme určit, musí být v pohybu naprosto vše. Z absence středu tedy Kusánský vyvozuje všudypřítomný pohyb.⁸⁶ Říká: „Je nemožné, uvážíme-li různé pohyby nebeských sfér, že by stavba světová (universum) měla za své pevné a nehybné centrum buď tuto smyslově vnímatelnou Zemi, nebo vzduch, či oheň, nebo cokoli jiného. V pohybech totiž nelze dospět k naprosto minimálnímu, tj. k pevnému středu, protože je nutné, aby minimum splývalo s maximem.“⁸⁷ Toto pojetí se dá podle Koyrého vysvětlit tak, že střed světa je totožný s obvodem, ale jedná se o střed v metafyzickém smyslu, nikoliv ve smyslu fyzikálním. Tento střed je zároveň koncem i začátkem „místem“, které toto vše obsahuje, a tímto pomyslným středem může být a je pouze Bůh, takže i zde je zmíněn argument proti aristotelovskému omezení světa.⁸⁸ „Protože však my můžeme

⁸⁵ NOVÁK, Aleš, PIPPICH, Jan, ZAJÍC, Václav. *SÍLA SVĚTA Kapitoly k pojetí vztahu mezi Mikulášem Kusánským a G.W.F. Hegelem*, c.d., s. 45-46.

⁸⁶ Tamtéž, s. 50.

⁸⁷ *De docta ignorantia* II,XI. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 174.)

⁸⁸ KOYRÉ, Alexandre. *Od uzavřeného světa k nekonečnému vesmíru*, c.d., s. 21.

zachytit pohyb pouze srovnáním s něčím pevným a takovéto pevné věci předpokládáme při svém měření pohybů, shledáváme, jelikož na cestě svých měření se pohybujeme v dohadách, že se ve všem mýlíme a divíme se, že nenacházíme hvězdy ve shodné poloze podle pravidel starověku, poněvadž si myslíme, že staří badatelé měli správné pojmy o středu, pólech a měrách. Z toho všeho vyplývá zřejmě, že Země se pohybuje⁸⁹. Sice nevíme přesně, jaký druh pohybu Kusánský Zemi připisuje, ale podle Koyrého to rozhodně není žádný z pohybů, které jí později přisoudil Koperník: „Není to ani denní rotace kolem vlastní osy, ani roční oběh kolem Slunce, ale jakési volné orbitální kroužení kolem vágně určeného a neustále se posunujícího středu“.⁹⁰ Kusánský říká, že pohyb Země lze vysvětlit pomocí působení živlů, především nadnášející síly ohně (tepla).⁹¹ Další jeho myšlenka o pohybu je spojena s tím, že sice díky vědění o nevědění víme, že se Země pohybuje, ale klade si otázku jak tento pohyb určit, protože jak známo, pohyb se dá určit vždy jen ve srovnání s něčím, co je v klidu. Pro bližší představu Kusánský uvádí příklad. „Kdyby totiž někdo na lodi uprostřed vody nevěděl, že voda teče a neviděl břehy, jak by mohl pochopit, že se loď pohybuje?“⁹² Nato sám sobě odpovídá, že kdokoliv bude stát kdekoliv, nezáleží na tom zda na Zemi, Slunci či jiné hvězdě, tak tomuto člověku se bude zdát, že jen on samotný je v klidu, zatímco všechno ostatní se pohybuje, protože tento člověk stojí v centru v samotném nehybném středu všeho. Z toho Kusánský vyvozuje, že „stavba světa bude taková, že jaksí bude mít všude střed a všude obvod, protože jeho obvod a střed je Bůh, který je všude a nikde. Tato Země dále není koule, podle výroku některých badatelů, ač tíhne ke kulovitosti.“⁹³

⁸⁹ De docta ignorantia II,XI. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ *Život a dílo*, c.d., s. 176.)

⁹⁰ KOYRÉ, Alexandre. *Od uzavřeného světa k nekonečnému vesmíru*, c.d., s. 24.

⁹¹ FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ *Život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*, c.d., s. 54.

⁹² De docta ignorantia II,XI. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 177.)

⁹³ De docta ignorantia II,XI. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 177.)

4. 3. Země - vznešená hvězda (*stella nobilis*)

Podle Koyrého lze za největší Kusánův přínos považovat to, že „zavrhl hierarchické struktury vesmíru, a zejména k jeho popření jedinečně nízkého a opovrženého postavení Země (které jí připisovala tradiční kosmologie), spolu s jejím umístěním ve středu vesmíru.“⁹⁴ Kusánus o Zemi říká, že „je to vznešená hvězda, která má světlo a teplo i vliv jiný a odlišný ode všech hvězd, tak jako každá z nich se liší od kterékoli, světlem, přirozeností a vlivem“⁹⁵. Vzhledem k tomu, že jeho vesmír nemá žádný dokonalý střed, tedy ani zbytek vesmíru vůči němu nemůže být v podřízeném stavu, naopak k dokonalosti celku přispívá různorodost jeho částí, ty však disponují svojí vlastní přirozeností. Země se svou vlastní přirozeností tak má podle Kusánského stejnou hodnotu jako Slunce či jiné planety.⁹⁶ Demonstruje tak neoprávněnost tvrzení o nízkém a opovrženém postavení Země, přičemž jeho první argument vychází z umístění Země. Kusánský usuzuje, že Země je umístěna mezi Slunce a Měsíc, protože když stojíme na Zemi tak z našeho pohledu má sluneční těleso „jakési zemité jádro a jakousi světelnost jakoby ohnivou na obvodu, ve středu jakýsi vodnatý oblak jasnější vzduch, tak jako má tahle Země své živly. Takže kdyby někdo stanul mimo naši ohnivou oblast, tahle země by se mu jevila na obvodu prostřednictvím ohně jasnou hvězdou tak jako nám, kteří jsme v okruhu slunečního obvodu, se jeví slunce velejasným.“⁹⁷

Dalším příkladem, který podle něj má hovořit proti nízkému postavení Země je velikost. Země je sice menší než Slunce, což se projevilo stínem při zatmění, ale z tohoto stínu není jasné o kolik je vlastně Slunce větší oproti Zemi. Podle Kusánského je jasné jen to, že nejsou stejné, protože „žádná hvězda totiž nemůže být rovna jiné“⁹⁸. V tomto duchu pokračuje v kapitole Podmínky Země i při porovnání Země s Měsícem, kde je však poměr opačný, „Země také není nejmenší hvězda, jest totiž větší než Měsíc, jak nás učí zkušenost zatmění, a než Merkur, jak někteří tvrdí, a snad i než jiné hvězdy.“⁹⁹ Země nemůže být na nižším stupni jen proto, že je menší než Slunce, podle

⁹⁴ KOYRÉ, Alexandre. *Od uzavřeného světa k nekonečnému vesmíru*, c.d., s. 27.

⁹⁵ *De docta ignorantia* II,XII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ *Život a dílo*, c.d., s. 178.)

⁹⁶ KOYRÉ, Alexandre. *Od uzavřeného světa k nekonečnému vesmíru*, c.d., s. 28.

⁹⁷ *De docta ignorantia* II,XII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ *Život a dílo*, c.d., s. 178.)

⁹⁸ *De docta ignorantia* II,XII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ *Život a dílo*, c.d., s. 179.)

⁹⁹ *De docta ignorantia* II,XII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ *Život a dílo*, c.d., s. 179.)

Kusána argumenty opírající se o velikost nemají v tomto případě žádnou platnost, a podřízenost Země z nich nelze usuzovat. Velikost Země nemohla být „argumentem pro její neurozenost, protože to by se týkalo ještě menších nebeských těles, jež však byla chápána jako urozená, neboť se nacházela v superlunární sféře“¹⁰⁰. Tímto příkladem obhajuje Mikuláš Kusánský své nové myšlenky s odkazem na paradoxnost tradičních tvrzení, jak píše Pavel Floss ve své studii.¹⁰¹ Koperník, Bruno i Kepler budou později navazovat na Kusánovu myšlenku, že Země nepatří do propasti vesmíru, ale naopak do společnosti vznešených hvězd.¹⁰²

Jako další příklad uvádí Kusánský to, že člověk nemůže vědět „zda zemská oblast je dokonalejší nebo méně ušlechtilá co do stupně vzhledu k jiným hvězdám, jako Slunce, Měsíc a ostatní“¹⁰³, ušlechtilost vztahuje nejen ke hvězdám, ale i k jejím obyvatelům, „totiž že tato Země by byla obydlím lidí a zvířat i rostlin méně ušlechtilého stupně než obyvatelé oblasti sluneční nebo jiných hvězd“¹⁰⁴, což je podle Koyrého závěr, který nikdo z Kusánových předchůdců či současníků nevyvozoval¹⁰⁵. Pokud totiž existují i obyvatelé jiných planet, tak podle Mikuláše Kusánského nejsou v žádném poměru k obyvatelům Země, lidé tedy nemohou být hodnoceni ve vztahu k nim. Co se týče mimozemských bytostí má Kusánský, podezření že, „ve sluneční oblasti jsou obyvatelé sluneční, jasní a osvětlení intelektuální tvorové, duchovnější než na Měsíci, kde jsou sniví, lunatičtí, a na Zemi hmotnější a hrubší; podle toho by ony slunečné intelektuální bytosti byly mnohem více ve skutečnosti než v možnosti, pozemské více v možnosti než ve skutečnosti a lunární by kolísaly mezi oběma“¹⁰⁶. Tyto povahové charakteristiky Kusánský odvozuje od tehdejšího výkladu kosmu a teorii o látce a možnosti, jež Slunci přisuzoval „ohnivý vliv“, Měsíci „vliv vzdušný“ a „hmotnou tíži“ Zemi.¹⁰⁷ Smrt vysvětluje jako rozklad složeného jsoucna na jeho

¹⁰⁰ FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*, c.d., s. 51.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 51.

¹⁰² Tamtéž, s. 53.

¹⁰³ *De docta ignorantia* II,XII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ *Život a dílo*, c.d., s. 179.)

¹⁰⁴ *De docta ignorantia* II,XII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ *Život a dílo*, c.d., s. 179.)

¹⁰⁵ KOYRÉ, Alexandre. *Od uzavřeného světa k nekonečnému vesmíru*, c.d., s. 28.

¹⁰⁶ *De docta ignorantia* II,XII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 180.)

¹⁰⁷ *De docta ignorantia* II,XII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 180.)

jednotlivé složky a klade si otázku, jestli se tento rozklad týká pouze obyvatel Země či nikoli.¹⁰⁸

Podle Pavla Flosse má pro nobilitu Země Kusánský pádnější argumenty, a jedním z nich je ten, že Země pouze pasivně nepřebírá nebeské vlivy, které na ni z vesmíru působí, ale sama má též vliv na ostatní nebeská tělesa. Země je tedy nejen (pasivním) příjemcem vlivů, ale zároveň je sama i aktivním činitelem. Pak se z Kusánovy kontrakční nauky o tom, že vše je obsaženo ve všem a vše je „pasivním“ i „aktivním“, zároveň dá vyvodit, že neexistuje něco pouze pasivního či aktivního.¹⁰⁹ Mikulášova myšlenka o Zemi, jakožto jasné, aktivní hvězdě, nebyla v souladu se sociálním a politickým chápáním světa. Mnoho scholastických autorů totiž vidělo souvislost mezi hierarchií vesmíru, která se jakoby zrcadlila v uspořádání pozemském, kde nedokonalou pasivní zemskou sféru představoval prostý lid, zatímco nebeská tělesa byla vnímána jako dokonalá a aktivní. Tak jako byla tato aktivní a dokonalá tělesa určena k tomu řídit svými vlivy pasivní a nedokonalou Zemi, podle tohoto vzorce byli (aktivní a dokonalí) světší vládci určeni k vládě na Zemi. V duchu tohoto demokratismu můžeme chápat i situaci, která v církvi nastala se vznikem konciliaristického hnutí. K němu v mládí patřil i Mikuláš Kusánský. Hlavní myšlenkou tohoto hnutí bylo postavení obecného církevního koncilu nad papeže. V představitelích konciliarismu lze vidět předchůdce novodobé demokracie. Z myšlenky konciliarismu vycházeli angličtí odpůrci absolutní monarchie a použili tento model ve čtyřicátých letech 17. století, kdy s odkazem na konciliaristické paradigma (o nadřazenosti koncilu nad papežem) říkali, že parlament tehdy stojící proti králi Karlu I., je panovníkovi nadřazen.¹¹⁰ Mikuláš Kusánský sice konciliaristické hnutí v zájmu větší jednoty církve opustil, ale podle Flosse „je pravděpodobné, že odmítání jakékoliv absolutní pozice v univerzu a s ním spojené kontrakční zhodnocení každé individuality mělo svůj původ v demokratizačních tendencích konciliaristického hnutí, jež nebylo jen fenoménem církevně-politickým, ale manifestovalo i určitý

¹⁰⁸ *De docta ignorantia* II,XII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 181.)

¹⁰⁹ FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo renesančního filozofa, matematika a politika*, c.d., s. 52.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 52-53.

filosofický postoj¹¹¹ Kusánský tím, že „nobilizoval“ zemskou sféru, položil základ pro „nobilizaci“ člověka. Lidský druh (*species humana*) je podle něj chápán jako ontologický střed (*medium*), který je spojením (*conexio*) dvou sfér ontologické a gnoseologické. V ontologické rovině se v člověku spojuje pomíjivost i nepomíjivost a v gnoseologické je spojena sensuálnost s racionálností, v člověku je koncentrovaně to, co mimo něj existuje pouze odděleně.¹¹² Vzhledem k tomu, že podle Pavla Flosse neexistuje v Kusánského univerzu žádný střed, mluví Kusánus o postavení člověka a jeho postavení ve středu univerza pouze obrazně. Bůh je duchovním středem všeho a stejně tak je i člověk středem vesmíru, je tak jeho malým bohem.¹¹³

¹¹¹ FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo renesančního filozofa, matematika a politika*, c.d., s. 53.

¹¹² Tamtéž, s. 64.

¹¹³ Tamtéž, s. 56-57.

4. 4. Neohraničené universum

Ke středověkému pojetí světa se též váže nauka o čtyřech elementech. Teorie o čtyřech elementech má kořeny již v antice a ve středověku byla základem tehdejší „fyziky“, tedy nauce o smyslových podstatách. Lze říci, že tyto elementy - země, voda, vzduch a oheň, představovaly to, co dnes chápeme jako skupenství pevné, kapalné, plynné, přičemž oheň představoval „energetický princip fyzikálních dějství“¹¹⁴.

Tradiční kosmologie též zahrnovala nauku o čtyřech elementech, utvářející tzv. podměsíční sféru vesmíru. Svět se skládá ze dvou částí - nebeské a pozemské. Nebeská část sahá od sféry Měsíce až k osmé sféře stálic, přičemž tato sféra byla pokládána za samou hranici vesmíru. Pozemská oblast se rozkládala od středu Země až ke sféře Měsíce. Měsíc byl považován za planetu stejně jako planety v té době již známé - Merkur, Venuše, Mars, Slunce, Jupiter a Saturn. Tyto planety krouží kolem nehybné Země a jsou stejně jako hvězdy vytvořeny z éteru, tedy dokonalé látky nepodléhající změně. Podměsíční oblast v níž se nachází Země, je tvořena čtyřmi elementy - zemí, ohněm, vodou, a vzduchem, které jsou na rozdíl od neměnného, dokonalého éteru, symbolem proměnlivosti a pomíjivosti, tedy všeho pozemského. Dokonalá nadměsíční oblast ve které neexistuje ani vznik ani zánik, byla nazývána nebem (*coelum*). Všechny pohyby zde byly kruhové, protože tyto pohyby nemají začátek ani konec a jsou tedy nekonečné. Pojem „nebe“ je zde uváděn jako pojem kosmologický, nikoliv teologický. Toto nebe je fyzikálního charakteru. Pojetí nebe je nutno rozlišovat, protože ve středověku vedle sebe existovala nebe dvojího pojetí kosmologické a teologické, přičemž teologické nebe bylo nebem svatých a spasených duší.¹¹⁵

Geocentrismus Kusánský nepopírá ani nevyvrací, vždyť stále pracuje s tradiční naukou o Zemi jako o centru univerza i s jeho sférami, ale zároveň připouští na rozdíl od jeho předchůdců i současníků myšlenku o nekonečnosti univerza, což mělo zcela zásadní význam pro budoucnost. Kusánského neohraničené universum stojí na pomyslném „středním stupni“ mezi klasickou kosmologií s jejím konečným světem a nekonečným světem tak, jak ho později popsal Giordano Bruno. Kusánský vidí teorii

¹¹⁴ FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo renesančního filozofa, matematika a politika, c.d.*, s. 50.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 48-49.

konečného světa jako neudržitelnou, nesnaží se dokázat nekonečnost universa, chce jen dokázat nemožnost jeho konečnosti. Používá k tomu analogické úvahy o tom, co platí v geometrii, protože „to co nemá přesné ohraničení, nemůže mít ani žádnou přesnou vnitřní strukturu. A to, co nemá pevný tvar, nemůže mít také pevný, nehybný střed, neboť bez prokazatelných vnějších hranic nelze vymezit a vlastně ani není možné jej řádně definovat“¹¹⁶. Domnívá se, že neohraničený svět sice určitou strukturu má, jelikož hovoří o nepravidelném světě, hovoří zároveň o jeho struktuře jako o nepravidelné. Tedy když o takovéto nepravidelné struktuře mluvíme, mluvíme vždy pouze o domněnkách tím, že universum sice ještě nevidí jako nekonečné, ale jako neohraničené, protože „Kusánus důsledně užívá pojmu *interminatum*, nikoli *infinitum*.“¹¹⁷ Vnesl tím do pojetí světa prvek relativity, tedy vzájemného vztahu věcí, a tím překročil tradiční chápání kosmologického schématu. V klasické kosmologii svět podléhá božskému řádu a je skrze svou ohraničenou konečnost a pravidelné uspořádání poznatelný, nikoliv relativistický. Jakmile však popřeme hranice universa, tak popřeme i možnost lidského poznání, protože tam kde není přesná struktura, tam není ani možnost přesného poznání. Pouze přesná struktura je podle Kusána zárukou poznání, jak sám říká „ve všem mimo Boha chybí přesnost“¹¹⁸, smyslový svět je tedy podle něj nepřesný, protože dokonalá pravda, stejně jako dokonalá přesnost a absolutní dokonalost existuje pouze v jediném, v Bohu. Nepřesnost stvořeného světa vysvětluje Mikuláš Kusánský právě jeho stvořením, ale nemyslí tím cokoli degradujícího. Lze vyvodit význam jeho relativismu spočívajícího v tom, že nepracuje s pevnou strukturou světa, a tedy ani nechce rozhodovat o tom, která část universa je nadřazenější jiné části.¹¹⁹

¹¹⁶ NOVÁK, Aleš, PIPPICH, Jan, ZAJÍC, Václav. *SÍLA SVĚTA Kapitoly k pojetí vztahu mezi Mikulášem Kusánským a G.W.F. Hegelem*, c.d., s. 48.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 47.

¹¹⁸ *Idiota de mente* III. (Mikuláš Kusánský. Život a dílo, c.d., s. 204.)

¹¹⁹ NOVÁK, Aleš, PIPPICH, Jan, ZAJÍC, Václav. *SÍLA SVĚTA Kapitoly k pojetí vztahu mezi Mikulášem Kusánským a G.W.F. Hegelem*, c.d., s. 47-52.

4.5. O možnosti či látce universa

Kusánský ve své knize O učené nevědomosti, kritizuje antické pojetí možnosti a látky, tedy „*aktu a potence*“ za jejich tvrzení, že „jest jakási naprostá možnost být vším, a že tato možnost je věčná“¹²⁰. Pojmy „akt a potence“ pocházejí od Aristotela a v jeho podání znamenají přechod od možnosti ke skutečnosti, přičemž akt je příčinnou a potenciální možností je látka. Kusánského kritika napadá dualismus oddělení formy tělesnosti od tělesa, tedy abstrakci formy a látky. Platonikové nazývali látku nedostatkem, protože byla bez formy. Látka však byla schopná formu získat, k čemuž byla přímo určená. Kusánskému byla blíže teze peripatetiků z toho důvodu, že možnosti jsou z látky vyváděny aktivně, tedy možnost způsobuje něčí tvoření.¹²¹ Kusánský opět uvádí příklad: „Ten totiž, kdo odstraňuje části dřeva, aby z něho udělal sochu, přidává tvar; a to je přece zcela jasné. Neboť že umělec nemůže z kamene udělat skříň, je nedostatečnost, za kterou zodpovídá látka, a že někdo jiný než umělec nedovede udělat skříň ze dřeva, je nedostatečnost tkvící v prováděči. Je tedy třeba jak látky tak prováděče. A tak jsou tvary v jakési možnosti v látce a podle vhodnosti prováděče jsou uváděny ve skutečnost.“¹²² Kusánský polemizuje s teorií o takovéto nekonečné a neomezené, beztvaré možnosti danou nedostatkem, protože podle něj existuje pouze absolutní možnost a ta je jen v Bohu, mimo Boha existuje pouze možnost ve skloubenosti nikoliv v absolutní možnosti. Náš svět podle Kusána vzešel z toho, že možnost obsahovala vhodnost k tomu být tímto světem. „Vhodnost možnosti byla tedy skloubená, a nikoli naprostá.“¹²³ Teorii Mikuláše Kusánského je, že náš konečný svět vznikl skloubením možnosti, pocházející od Boha se skloubením skutečnosti z nahodilosti. „*Možnost*“ antičtí filosofové chápali jako „*možnost*“, která může být vším. Jak již bylo řečeno výše, realizací této „*možnosti*“ byla látka, a právě tato „*možnost*“ byla pro Kusánského pouze možností, jež pouze přirozeně předcházela svět. Vzhledem k tomu nešlo o možnost, která je „možnost skloubená, ani to není věčnost, ani není souvěčná s Bohem“¹²⁴, což ji podle něj stavělo do pozice, která byla

¹²⁰ *De docta ignorantia* II,VIII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 168-169.)

¹²¹ *De docta ignorantia* II,VIII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 169.)

¹²² *De docta ignorantia* II,VIII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 170.)

¹²³ *De docta ignorantia* II,VIII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 171.)

¹²⁴ *De docta ignorantia* II,VIII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 172.)

„hluboce pod nimi tak jako skloubené bytí pod absolutním; neboť absolutní a skloubené bytí je od sebe nekonečně vzdáleno“¹²⁵.

V další části se Kusánský zabývá pohybem. Navazuje na svoje pojetí možnosti a začíná svůj výklad skrze látku, která může přijímat formu a tím, že formu přijímat může, ji přijímat i chce, a má po ni „jistou touhu“¹²⁶, a vzhledem k tomu, že i forma chce být skutečná, ale nemůže existovat sama o sobě „sestupuje k nám, aby byla spjatě v možnosti“¹²⁷. Možnost vystupuje na úroveň skutečného bytí a naopak forma sestupuje takovým způsobem, aby mohla omezovat, dokončovat a tvarovat možnost, spojením obojího tedy vzestupu možnosti a sestupu formy vzniká pohyb.¹²⁸

Pohyb umožňuje sepětí možnosti a skutečnosti, tedy dává možnost „možnosti“ uskutečnit se, a tím zároveň samotný pohyb vzniká, jinými slovy jsou možnost, forma a pohyb vzájemně spjaty. Pohyb je jako duch universa přítomen všude, „říká se mu příroda či přirozenost“¹²⁹, z čehož podle Kusánského vyplývá, že „příroda je jakoby svinutím všeho toho, co vzniká pohybem“¹³⁰ a právě tento duch čili pohyb pochází od Duchu svatého, který pohybem uvádí v pohyb všechno. Tento pohyb zaručuje, že možnost je díky němu skutečnou, a skutečnost je naopak v možnostech. Je to duch spojující vše v jednotu tak, aby mohlo existovat jediné universum. Podle Kusána „Neexistuje tedy nějaký naprosto největší pohyb, protože takový pohyb splývá s klidem. Neexistuje proto nějaký naprostý pohyb, poněvadž naprostý pohyb je klid Bůh; a Bůh shrnuje skladem všechny pohyby.“¹³¹

¹²⁵ *De docta ignorantia* II, VIII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 172.)

¹²⁶ *De docta ignorantia* II, VIII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 173.)

¹²⁷ *De docta ignorantia* II, VIII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 173.)

¹²⁸ *De docta ignorantia* II, VIII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 173.)

¹²⁹ *De docta ignorantia* II, VIII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 173.)

¹³⁰ *De docta ignorantia* II, VIII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 173.)

¹³¹ *De docta ignorantia* II, VIII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 174.)

4.6. Quadrivium a uspořádání světa

Bůh stvořil svět za pomoci věd, které představovaly quadrivium, tedy sedmero svobodných umění (*septem artes liberales*), přičemž sedm svobodných umění tvořilo základ světského vědění. Základem *quadrivia* bylo *trivium* (trojumění), které představovaly formální disciplíny: gramatika, rétorika a dialektika (logika). *Trivium* doplňovalo *quadrivium*, zahrnující matematiku, geometrii, muziku a astronomii. Tradice sedmi svobodných umění sahá až k sofistům a Platónovi. V pozdějším období antiky se sedmi svobodným uměním věnoval nap. Quintilianus či Plinius Starší, systematizaci tohoto oboru provedl okolo r. 400 Martianus Capella ve svém spise *De nuptiis Philologiae et Mercurii*. V tomto díle popisuje Capella jednotlivá svobodná umění, jako družičky na svatbě boha Merkura, který si bere učenou smrtelnou dívku Filologii. Pro sedmero svobodných umění bylo důležité to, že je pro křesťanský svět svou autoritou legitimizoval Aurelius Augustin. Sám svatý Augustin chtěl k jednotlivým oborům napsat učebnice, sestavil však jen učebnici pro gramatiku a částečně zpracoval hudbu. Hluběji se uspořádáním *quadrivia* zabýval hlavně Boëtius.¹³²

Boëtius zahrnul sedm svobodných umění do širší perspektivy. Logika se stává jedním ze tří základních oborů filosofie a zároveň je předpokladem a nástrojem teologického myšlení. Boëtiovo členění filosofie rozlišuje filosofii teoretickou (Boëtius ji rovněž nazývá filosofii spekulativní – *philosophia speculativa*) a praktickou. Spekulativní filosofie podle Boëtia pojednává o přirozenostech věcí a dělí se do tří částí, vztahující se ke třem sférám jsoucího. Těmito sférami jsou *intellectibilia*, *intelligibilia* a *naturalia*. První část filosofie pojednávající o bytostech čistě duchovních, od látky oddělených označuje termínem *intellectibilia*. Bytosti zahrnuté pod termínem *intellectibilia* jsou nepoznatelné jakoukoliv změnou a Bůh mezi nimi stojí nejvýše – patří sem všechny duchovní bytosti včetně duší dosud nespojených s tělem. *Intelligibilia* spadají do druhé části spekulativní filosofie pojednávající o vědění o lidské duši spojené s tělem a zasažené prvotním hříchem. Podle Boëtia se jedná o *intellectibilia*, která „degenerovala“ na *intelligibilia*.

¹³² FLOSS, Pavel. *Architekti křesťanského středověkého vědění*, s. 25-30. Dostupné online: <http://www.ivysehrad.cz/data/products/ukazka-textu-570.pdf>

Quadrivium zahrnoval Boëtius do třetí části spekulativní filosofie, která zahrnuje *naturalia*, tedy hmotný svět viděný především z aspektu jeho duchovního základu, kterým jsou ideje věcí. Praktickou filosofii tvoří etika, politika a ekonomie. V její první části jde o ctnosti (rozumnost, spravedlnost, statečnost, uměřenost) a jejich vliv na jednání jednotlivce. Druhá část se zabývá naukou o státě. Jde o to, jak má skrze tyto ctnosti být formována lidská společnost. Třetí část praktické filosofie se zabývá správným vedením rodiny. Boëtius si kladl otázku, zda můžeme logiku považovat za třetí část filosofie. Podle Boëtia je logika vědou (tedy i součástí filosofie), a jelikož má i svůj předmět, považuje je zároveň za nástroj (*instrumentum*), sloužící všem vědám. Formální logika se stává základem filosofie a sama filosofie je úvodem nejen do speciálních věd (medicína, právo), ale i do teologie. Tomuto postavení filosofie odpovídá i struktura středověkých univerzit, v jejich rámci byla filosofická fakulta a studium filosofie, přípravou na studium teologie, medicíny a práva.¹³³ Pro Kusánského byl Boëtius trvale působícím příkladem, jak lze nejen v teologii, ale i v metafyzice a fyzice využít nejen formální stránky matematických disciplín, ale hlavně toho jak je možné jejich učení vysvětlit pomocí jednotlivých vědomostí *quadrivia*.¹³⁴

Ve středověku prošlo *quadrivium* revizí a přesto, že staré schéma rozdělení *quadrivia*, přežívá ještě v renesanci dokonce i počátkem novověku, dostává se v této době do konfrontace s novým dělením věd, které souvisí s nárůstem speciálněvědního poznání 15. a 16. století.¹³⁵

Jak již bylo uvedeno výše, Bůh při stvoření světa využil *quadrivia*, tedy těch „umění, jichž užíváme i my, když prozkoumáváme poměry věcí, živlů a pohybů“¹³⁶. Matematika pojednává o číslech, geometrie o mírách a muzika o vahách. Tyto disciplíny zároveň pomáhají ustanovit čtvrtou disciplínu *quadrivia* – astrologii, která popisuje obraz univerza, „v němž je vše vytvořeno v určitých čísly vyjádřených poměrech a v kruzích se pohybujících tělesech a na základě vzájemných poměrů

¹³³ FLOSS, Pavel. *Architekti křesťanského středověkého vědění*, s. 25-30. Dostupné online: <http://www.ivysehrad.cz/data/products/ukazka-textu-570.pdf>

¹³⁴ FLOSS, Pavel. *Architekti křesťanského středověkého vědění*, s. 25-30. Dostupné online: <http://www.ivysehrad.cz/data/products/ukazka-textu-570.pdf>

¹³⁵ FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. Život a dílo renesančního filozofa, matematika a politika, c.d., s. 78.*

¹³⁶ *De docta ignorantia* II,XIII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 182.)

hmotných elementů, z nichž se vše skládá“¹³⁷. Aritmetika spojovala živly dohromady, geometrií Bůh tvaroval živly tak, aby získaly pevnost, stabilitu a pohyblivost podle svých podmínek. Hudba je uváděla do správných poměrů, aby nebylo „více země v zemi než vody ve vodě, vzduchu ve vzduchu a ohně v ohni tak, aby žádný ze živlů nemohl být plně rozložen v druhém.“¹³⁸ Bůh ustavil živly do propracovaného řádu, kde se číslo vztahuje k aritmetice, měření ke geometrii a vážení spadá do oblasti muziky. Nutno podotknout, že muzika byla naukou pojednávající o harmonickém uspořádání univerza, které se v hudbě odráží a harmonie vzniká pouze za předpokladu rovnováhy mezi proporcemi.¹³⁹ „Harmonie vládne jen tam, kde existuje řád proporcí, tedy jakási vyváženost, která se ve sféře hmotných věcí manifestuje především určitými váhovými poměry při srovnatelných objemech. Proto má vážení v Kusánově filosofii přírody tak významné místo a proto pomocí něho chce zpřesnit naše nedostatečné poznání přírodních jevů.“¹⁴⁰ Kusánský dále objasňuje postavení ohně, podle něj nejmocnějšího živlu, který pomocí vzduchu a vody, již jsou jeho prostředníkem, proniká vším. Tedy vše co vzniká, je spojeno s ohněm, s jeho nekonečnými proměnami. Sám Bůh je jediný a naprosto, je jako stravující oheň a naprostá jasnost, vše pokud to má možnost se snaží mít účast na ohnivosti a jasnosti, podle Kusánského právě u hvězd nacházíme tuto jasnost hmotně skloubenou.¹⁴¹

¹³⁷ FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. Život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*, c.d., s. 78.

¹³⁸ *De docta ignorantia* II, XIII. (MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. *Život a dílo*, c.d., s. 182.)

¹³⁹ NOVÁK, Aleš, PIPPICH, Jan, ZAJÍC, Václav. *SÍLA SVĚTA Kapitoly k pojetí vztahu mezi Mikulášem Kusánským a G.W.F. Hegelem*, c.d., s. 59.

¹⁴⁰ FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ. Život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*, c.d., s. 78.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 183.

5. O ne-jiném - *De non-aliud*

Kusánův spis *O ne-jiném - De non-aliud*, patří do závěrečných let Mikulášovy tvorby, a je pojat, jako seznam dvaceti paragrafů které popisují vlastnosti „ne-jiného“, tedy Boha. Jedná se o dílo zásadního významu, protože v tomto spise se snaží o kritické zhodnocení své dosavadní filosofie a myšlenek, vztahující se k jeho stěžejním dílům *Učené nevědomosti De docta ignorantia* a knize *O doměnkách De coniecturis*. Floss píše, že „Myšlenka o „aliuditě“ („jinosti“) všeho mimobožského jsoucího a „ne-aliuditě“ (tedy „ne-jinosti“) Boží, která se v určité podobě vyskytuje již ve dvou výše jmenovaných spisech raného období, je nyní postavena do centra Mikulášova myšlení a reflexe této problematiky je na nejvyšší možnou míru prohloubena a jsou z ní vyvozeny pozoruhodné konsekvence.“¹⁴² Podle W. Beierwaltese, předního znalce novoplatónské tradice je dílo *De non-aliud* „koncepováno ve stylu fugy“¹⁴³. Beierwaltes říká, že „základní idea knihy je jak jednoduchá, tak vysoce komplexní a je překvapujícím způsobem rozvíjena ne spojením s dalšími ideami, ať už jde o proklovlo-divišovské Jedno či o Kusánovu ideu koincidence oposit z *Učené nevědomosti*“¹⁴⁴.¹⁴⁵

Podle Flosse je *De non-aliud*, tedy „ne-jiné“ bytím, které „se nevztahuje k žádnému jinému jsoucímu, a tudíž nemá ani žádný protiklad. „Ne-jiné“ proto nemůže být též ničím jiným věcně omezeno (a pojmově definováno) a vymezuje se (a definuje) samo sebou“¹⁴⁶. Floss dále uvádí, že ono „ne-jiné“ je podmínkou myšlení vůbec, bez *non-aliud* je myšlení nemožné, protože toto „ne-jiné“ je „myšlenkou všech myšlenek a předpokladem všeho myslitelného“¹⁴⁷. Podle Kusánského každý člověk ať už přemýšlí o čemkoliv, jeho myšlenky se vždy odehrávají skrze toto *non-aliud*, protože *non-aliud* je myšlenka všech myšlenek.¹⁴⁸

Kusánský používal výraz *non aliud* jako jméno pro Boha, jehož vhodným označením se zabýval již v jednom ze svých raných děl *In principio erat verbum*. *Non aliud* je absolutní a předchází všemu ostatnímu, je počátkem, prostředkem i cílem toho

¹⁴² FLOSS, Pavel. *Vrchol zření v kontextu Kusánova myšlení*. In: *O vrcholu zření*, c.d., s. 96-97.

¹⁴³ Tamtéž, s. 97.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 97.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 96-97.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 97.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 97.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 97-98.

co hledáme. *Non aliud* spojuje pravdu s Bohem, protože pravdě i Bohu se můžeme přiblížit, ale nikdy jich nemůžeme zcela dosáhnout. V tomto spise je Bůh představen jako ten, který vymezuje sebe sama a sám je předpokladem čehokoliv myslitelného. Ve stvořeném univerzu, může být každá jednotlivina sama sebou, pouze tehdy, když je propojena s ostatními jednotlivinami, se kterými tvoří funkční celek. Tento celek funguje podobně jako lidské tělo, ve které jsou jednotlivé orgány vzájemně propojeny, což zaručuje fungování celku. Jednotlivé orgány tvořící tělo jsou stejně jako jednotliviny propojené v univerzu ve vzájemném vztahu tím, čím jsou „jiné“ (*aliud*). Pouze Bůh zůstává k jednotlivinám nevztažen a je tedy „ne-jiný“ (*non aliud*). Bůh jako *non aliud* je principem bytí a poznání zároveň. Existence stvořeného univerza je podmíněna existencí „ne-jiného“ – Boha.¹⁴⁹

¹⁴⁹ BLECHA, Ivan, BRÁZDA, Radim, BŘEZINA, Jan a kol. *Filosofický slovník*, Olomouc : Studio Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 229.

Závěr

Kusánský se celý život snažil o nalezení vhodného označení pro Boha, tomuto úsilí se věnoval, již v jednom ze svých prvních kázání pod názvem Na počátku bylo slovo – *In principio erat Verbum*. Přestože jednotlivé národy měli pro Boha různá jména v různých jazycích, jednalo se podle Kusána vždy o stejného nekonečného Boha, nejvyšší dobro, stejné pro všechny. Bůh podle něj byl nevypověditelný, neboť lidská řeč je omezená, a není sto jeho obsah vůbec postihnout. Kusánského metafyzické pojetí Boha odkazovalo k novoplatonskému Jedna. Novoplatónská nauka spočívala v tom, že z absolutního Jedna vystupovaly různé druhy a úrovně bytí, ale Mikuláš Kusánský, ačkoli byl novoplatonismem ovlivněn, pracoval s myšlenkou, že vzniklo jediné maximální jsoucno, univerzum, které v sobě obsahovalo nekonečný počet různých jsoucnů, bez jakékoliv hierarchického uspořádání. Kusánský přišel s myšlenkou o skloubenosti (*contractio*), díky níž byla jednotlivá jsoucna ve vztahu nejen k univerzu i k sobě navzájem. Skloubenost (*contractio*) je způsob bytí, kterým v sobě každá jednotlivina svým způsobem skloubuje celé univerzum a skrze tuto kontrakci je ve vztahu k ostatním jednotlivinám. Bůh je nekonečnem a jednotou, univerzum je nekonečnem a jednotou kontrahovanou. Princip kontrakce spočíval v propojení mezi absolutně nekonečným Bohem a jím stvořenými jednotlivinami. Kusánova kontrakční nauka o univerzu byla výjimečná tím, že popírala klasickou koncepci emanace, která je založena na různé ontologické úrovni bytí. V jeho pojetí byl tento hierarchický systém zrušen a každá jednotlivina se stala jedinečnou kontrakcí harmonie, v níž bylo zahrnuto uspořádání celého světa.

Univerzum podle Kusánského nebylo tvořeno jednotlivými věcmi, ale vytvářelo základní podmínku pro jejich existenci. Svět je konečná nekonečnost, která je kontrakcí absolutní boží nekonečnosti, stejně tak jsou jednotliviny kontrakcí univerza. Bůh pro Kusána představoval nejen absolutní nekonečnost, ale i absolutní pravdu. Bůh, který pro Kusána představoval nepostižitelnou a nepopsatelnou pravdu byl východiskem pro popsatenost a rozpoznatelnost všech ostatních věcí. Ve vztahu k Bohu, podle Kusána žádné protiklady neexistovaly, protože Bůh byl maximem i minimem zároveň, což veškeré protiklady vylučovalo, na tomto tvrzení byla založena teorie o splývání protikladů - *coincidentia oppositorum*. Nekonečný Bůh ve své

nekonečnosti veškeré protiklady propojil. Rozdíl mezi jednotlivinami a Bohem spočíval v tom, že jednotlivé věci jsou určitelné a mají svůj vymezený protiklad, jen Bůh je ten který splňuje podmínku neurčitelnosti, a může tedy být jednotou protikladů.

Ve snaze o poznání Boha došel Kusánus k závěru, že Bůh je ze své podstaty neurčitelný, je „ne-jiný“ – *non aliud*. Je to ten, který vymezuje sám sebe a je předpokladem čehokoliv myslitelného. Jednotliviny propojené v univerzu jsou ve vzájemném vztahu tím, čím se od sebe liší, čím jsou „jiné“ (*aliud*). Jen Bůh zůstává k jednotlivinám nevztažen, je „ne-jiný“ (*non aliud*). Bůh jako *non aliud* je principem bytí a poznání zároveň. Existenci stvořeného světa podmiňuje existence „ne-jiné“ – Boha.

Kusánský zavrhl tradiční kosmologické uspořádání vesmíru, a Zemi přisoudil stejnou hodnotu jako Slunci a jiným planetám, prolomil tak hranice mezi nadlunární a podlunární sférou. Člověk i Země se díky těmto myšlenkám vymanili z podřízeného postavení, které jim bylo do té doby v rámci univerza prisuzováno. Nobilizace Země plyne z předpokladu, že vesmír nemá žádný střed a Země tudíž nemůže být v podřízeném vztahu k ostatním planetám. Geocentrismus Kusánský nepopřel ani nevyvrátil, ale klasickou kosmologii s teorií konečného univerza viděl jako neudržitelnou, a předložil svoji tezi o univerzu neohrazeném, jehož pomyslným středem je člověk jako jakýsi malý bůh.

Seznam literatury

BLECHA, Ivan, BRÁZDA, Radim, BŘEZINA, Jan a kol. *Filosofický slovník*, Olomouc : Studio Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-064-4.

DOSTÁL Miloš, FLOSS Karel, PIETSCH Roland, THURNER Martin, ŽEMLA Martin. *Jednota a mnohost*, Praha : Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7031-523-2.

ECO, Umberto. *Umění a krása ve středověké estetice*, Praha : Argo, 1998. ISBN 80-7203-098-1

FLASH, Kurt. *Nicolas Cusanus*. The Sixteen Century Journal, Spring, 2002, Vol. 33, No. 1, pp. 214-215.

FLOSS, Pavel, PATOČKA Jan. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ Život a dílo renesančního filozofa, matematika a politika*, Praha : Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-472-4.

FLOSS, Pavel. *Architekti křesťanského středověkého vědění*. Dostupné online: <http://www.ivysehrad.cz/data/products/ukazka-textu-570.pdf>

FLOSS, Pavel. *Poznámky ke statutu a roli matematické v Kusánově filosofii*. In: *ČÍSLO A JEHO SYMBOLIKA OD ANTIKY PO RENESANCI*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, s. 34-42. ISBN 80-7325-018-7.

FLOSS, Pavel. *Vrchol zření kontextu Kusánova myšlení*. In: *O vrcholu zření*. Praha : Vyšehrad, 2003, s. 75-166. ISBN 80-7021-852-8.

HANKINS, James. *Renesanční filosofie*, přel. M. Pokorný, Praha : OIKOYMENH, 2011. ISBN 978-80-7298-418-3.

HAY, Denis. *EVROPA pozdního středověku 1300-1500*, přel. K. Brabcová, J. Mand'ák, Praha : Vyšehrad, 2000. ISBN 978-80-7021-986-7.

KOYRÉ, Alexandre. *Od uzavřeného světa k nekonečnému vesmíru*, přel. P. Horák, Praha : Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-586-0.

KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Filosofie mezi mýtem a vědou*, Praha : Nakladatelství Academia Středisko společných činností AV ČR, v.v.i., 2009. ISBN 978-80-200-1789-5.

KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Herakleitos*. Dostupné online: <http://www.fysis.cz/Herakleitos/index.htm>

KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Mýtus, filosofie, věda I. a II.* (filosofie mezi Homérem a Descartem), Praha : Hrnčířství a nakladatelství Michal Hruza & Eva Hruzová, 1996. ISBN 80-7111-021-3.

KUSÁNSKÝ, Mikuláš. *O vrcholu zření*. In: Mikuláš Kusánský. *O vrcholu zření*, přel. K. Floss, Praha : Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-852-8.

NOVÁK, Aleš, PIPPICH, Jan, ZAJÍC, Václav. *SÍLA SVĚTA Kapitoly k pojetí vztahu mezi Mikulášem Kusánským a G.W.F. Hegelem*, Praha : Togga, 2009. ISBN 978-80-87258-29-3.

SOKOL, Jan. *Mikuláš Kusánský a objev měření*. In: *ČÍSLO A JEHO SYMBOLIKA OD ANTIKY PO RENESANCI*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, s. 114-119. ISBN 80-7325-018-7.

STRACHOŇOVÁ, Zuzana. *MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ : DOBA - ŽIVOT – DÍLO*. Plzeň, 2004. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filosofická. Vedoucí práce PhDr. Josef Baumbruck, CSc.

Abstract

The theme of this bachelor's work is conception of the world by Nicholas of Cusa, one of the leading fifteenth-century philosophers. The theme of this thesis is mainly the relation between God and universe by Nicholas of Cusa. This work summarizes relevant secondary literature to the theme. The first part deal with right name of the God. Next part of this work deals with concept of *coincidentia oppositorum*, the concordance of opposites, this concept allows to us solves the essentials problems of humans epistemology. One of the most important ideas by Nicholas of Cusa, is relationship between being and existence, the structure of universe and position of Earth in this universe. Conclusion of this bachelor's work is summarise previous philosophy and word view by Nicholas of Cusa.

Key words: Nicholas of Cusa, God, universe